

„KÖNYVTÁROSOK VALLOMÁSAI” SZEBB JÖVŐRŐL ÁLMODUNK...

BÁRSONY Katalin

egyetemi hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szociológia Szak
H-1118 Budapest, Pázmány P. sétány 1/a.; e-mail: katabarsony@yahoo.com

Nagy Attila–Péterfi Rita (szerk.): *A feladatra készülni kell. A cigányság kulturális beilleszkedése és a közkönyvtár.* Budapest: OSZK–Gondolat, 2004.

A tanulmánygyűjtemény statisztikai dokumentációval és mélyinterjúk segítségével – sokszor szépirodalmi igénnyel – mutatja be a romák kulturális beilleszkedésének folyamatát. A könyvhöz az a felismerés szolgált apropóul, hogy sem a köz-, sem a felsőoktatás önmagában nem alkalmas a kulturális és nyelvi hátrányok felszámolására (Lisko–Havas–Kemény 2002). Sokszor a beilleszkedés nehézségei, a korlátozott nyelvi kódok használata, a rossz szociális körülmények vezetnek azokhoz a buktatókhoz, amelyek a romák olvasóvá válását akadályozzák. Az okok közül is talán az a leghangsúlyosabb, hogy a könyv s vele az írásbeliség nem épült be a mindennapokba a roma gyermekek szocializációja során. A máig szóbeliségen alapuló, sokszor mitikusnak tartott, ismeretlen roma kultúra és a többségi társadalom kultúrája közötti híd megépítésében különös szerepet játszanak a könyvtárosok, hiszen ők örködnék az írott kultúra kincsei felett. Színes képekként jelennek meg a kötetben szereplő tanulmányok. Igyekeznek egy adott település, városrész roma lakosságának könyvtárhasználati szokásait a maguk teljességében megragadni. A tanulmányokat mélyinterjúk egészítik ki, személyes vallomásokból tudhatjuk meg, hogyan alakult ki egy elfogadó gondolkodásmód az itt említett könyvtárosokban, a sokszor előítéletes helyi légkör ellenére.

Nagy Attila *Azért vagyunk, hogy közvetítsünk* című tanulmányában a nyolcadik kerület Kálvária téri Szabó Ervin könyvtárban Zöldi Hedvig könyvtárossal készített interjút. Megindító volt olvasni, mennyire elhivatottan keresi a lehetőségeket a könyvtáros, hogy olvasóvá tegye a kerületben felnövekvő gyermekeket. Zöldi Hedvig elmondása szerint: „*Kétirányú kapcsolat kell a többségi társadalom és a romák között. Hiszen, ha megismerjük egymás kultúráját, sokkal jobban megértjük a másik viselkedését, például a könyvtárban.*” A gyerekek hátrányait leküzdeni vágyó könyvtáros-pedagógus korábban nyári olvasótáborokat szervezett a gyerekeknek, ahol készségfejlesztő játékokkal, tanulással, egymás megismerésével telt idejük.

Szilágyi Irén *Cigányoknak mécsvilága* című munkája a Hajdú-Bihar megyében élő romák könyvtárral kapcsolatos szokásairól, olvasótáborok szervezéséről számol be. Mindamellet az integráció lehetőségét itt a szerző hangsúlyos módon az identitás megőrzésében látja. Nagyon fontos elveket állít középpontba a tanulmány, melyekből kiviláglik, hogy az egészséges identitás, a kulturális sajátosságok szépségében, ismeretében gyökerezik. „*A cigány folklórnak, a cigány alkotóművészetnek, a nemzeti em-*

lékezet és a történelem részét kell képeznie, nem elegendő a kulturális alkotásokat kuriózumként, elkülönített cigány kultúráként feltüntetni.” Ezen sorok szellemében igyekeznek bővíteni a könyvtárosok a romákkal kapcsolatos irodalmat: apró községekben, elszigetelt településeken – Told, Sáránd, Bedő, Bihartorda – hoznak létre kis-bibliotékákat. Kiemelésre méltó az a kezdeményezés is, amelynek segítségével roma közéleti személyiségeket, művészeket hoznak el a könyvtárba. Ezek a személyes találkozási alkalmak érdekes kulturális hidak építését teszik lehetővé.

Vraukóné Lukács Ilona *Cigányság a végeken* című írása egy önvallomással indul, amelyből megismerhetjük a szerző sorsát, az utat, amely elvezette a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei roma lakosság és a könyvtár kapcsolatának tanulmányozásához. Ebben az írásban élettel teli, előremutató ötletekkel találkozhat az olvasó: biblio-buszos program, cigány írók cigány gyerekek között, cigány vers- és prózamonddó verseny. A szerző részletesen bemutatja azt a rögzös utat, amely a finanszírozás kérdéseitől a kiállítás megvalósításáig elvezetett. Nagyon tanulságos lehet megállapítása, mely szerint a roma nők sokkal többen járnak könyvtárba, mint a férfiak. Hodászon, ahol az oláh cigányok nagyon vallásosak – írja a szerző –, a görögkatolikus templomokban az egész istentisztelet románész, vagyis cigány nyelven zajlik.

Harmat József *A remény egy szigete* című írása Baranya megyei körképet ad. Lankó József alsószentmártoni lelkész munkásságát, valamint gyarapodó egyházközösségének világát mutatja be. Például a Szent Márton óvodát, amelyet roma gyerekek számára tart fenn az egyházmegye. A tanulmányban helyet kap a Collegium Martineum, mánfai bentlakásos intézménye és a pécsi Gandhi Gimnázium is. Lankó József szavaival élve: „*A cigányok integrációja csak felelős cigány értelmiség létrejöttével valósulhat meg.*” A cél eléréséhez nyújtanak segítséget az említett intézmények. Az olvasónak az a benyomása adódhat, hogy Baranya megyében az intézmények tekintetében évtizedekkel előrébb járnak.

Péterfi Rita és Szűcs Hajnalka a Szabolcs megyei Uszka településen végzett kutatómunkája elénk tárja a szabad keresztény egyház integráló szerepét, ebben az érték-válsággal küszködő magyar cigány közösségben. A romák életét, mindennapjait teljes mértékben megváltoztatták az egyház hitelvei. Új normarendszer alakítja életüket, amelyben biztos pontként jelenik meg a hit, a felebaráti szeretet és a segítségnyújtás. Az emberek életét, szórakozását, állami törvényekről, házasságról való gondolkodását is meghatározza a gyülekezet. A közösség ereje, az összetartás gyümölcseként lassan lehetővé válik a többség és kisebbség békésebb együttélése ezen a településen. Zsoldos Géza tiszabecsi iskolaigazgató szerint a gyülekezet ifjú tagjai jobban megfelelnek az iskolai kihívásoknak is. A hodászi, uszkai, alsószentmártoni példán tovább haladva fontos kiemelni az egyházak talán eddig nem teljesen felismert integráló szerepét.

Kardos Ferenc roma könyvtáros, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár igazgatóhelyettese, írásában két különböző aspektusból látja a könyvtár és a romák kapcsolatát. Valószínűleg éppen ezért az ő írásában fogalmazódik meg legletisztultabb formában a probléma: vagyis, hogy különböző státuszokkal rendelkeznek a könyvtárhasználók. A könyvtáros ennek megfelelően eltérően viselkedik a különböző státuszú könyvtárhasználókkal. A könyvtárosok részéről külön erőfeszítést és odafigyelést igényelnek a roma olvasók – nem etno-specifikusságuk, hanem az írásbeli kultúrától való távolságuk miatt. A személyes kontaktus elengedhetetlen a későbbi olvasóvá váláshoz.

Péterfi Rita *Könyvtár és Tanoda Ózdon* című tanulmányában – a kötet pozitív példái mellett – egy elég kilátástalan helyzet rajzolódik ki Ózdon, amely a félreértések elkerülése végett még mindig uralkodó kép Magyarország településein. A korántsem megoldott pénzügyi problémák többször előkerültek az interjúkban. Az ózdi Tagore Tanodában az interjú készítésének idején nincsen fűtés, a téli hónapokban járunk, így a tanulás-tanítás sem lehetséges... Hiába a városi könyvtár segítő keze, ha a forráshiány miatt nem tudnak fűteni. Váradai Gábor, az ózdi tanoda munkatársának vallomásából kitűnik, hogy a tanoda egy működni kész kezdeményezés, ahol a pedagógusok önkéntes munkája, elhivatottsága elindított valamiféle kitörést ebből az állapotból.

Végül Landauer Attila bevezető tanulmányáról ejtenék néhány szót. A szerző közhíven, a témával először találkozó olvasó számára is követhetően írja le a magyarországi romákról szóló eddigi kutatásokat. Az ismertető három szálon fut: történelmi, nyelvészeti, szociológiai megközelítéseket alkalmaz. A *Problémavázlat* című összefoglalóból kiderülhet számunkra, hogy a különböző roma csoportoknak eltérő nyelvi és szocio-kulturális hagyományai vannak. A csoportok sokfélesége miatt sokszor nehéznek tűnik a romák megismerhetősége, a szerző ebben nyújt segítséget. Alapfogalmakat próbál tisztázni, anyanyelv, kulturális sajátosságok, lakóhely, hagyományos mesterségek szerint tipizálja a magyarországi roma csoportokat. Átlátható rendszerezése megkönnyíti a téma feldolgozását, mégis szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a pontosság igénye nélkül ábrázol bizonyos összetett folyamatokat: utalnék a cikkben „naív tudomány”-ként meghatározottakra. Kovalcsik és Réger Zita naív tudományról szóló elmélete (Rostás Farkas György és Karsai Ervin: *Ósi cigány mesterségek és foglalkozások, A cigányok hiedelemvilága* című könyveinek hatására) egy etnicizáló, tudományoskodó irodalmi gyakorlattal szemben született.¹ A *Kritika*-beli cikket és a naív tudományról szóló elméletet megjelenése után már többen bírálták, többek között Szuhay Péter antropológus. Kovalcsik és Réger Zita nyomán Landauer Attila is éles határvonalakat von „a tudomány” és a népi elbeszélés között. Egy olyan nép esetében azonban, amely a szóbeli kultúra, a mítoszok, mesék világából szerzi meg önazonosságát, identitását talán nem célszerű ilyen éles határvonalak meghúzása. Talán az éles határvonalak meghúzása okozhatta, hogy ismertetőjéből kimaradt Bari Károly etnográfus kiemelkedő munkásságának ismertetése, mint ahogy hiányérzetet kelt a hivatkozásokban sem szereplő Michael Stewart (1994), Judit Okley és Patrick Williams (2005) műveinek megemlézése is.

A *Feladatra készülni kell* című tanulmánygyűjtemény 2004-es megjelenése óta a könyvtárosok pozitív kezdeményezései tovább folytatódnak. Így valósulhatott meg Nógrád megye tíz kistélepülésének általános iskoláiban, hogy a Romaversitas egyetemista hallgatói tolmácsolták a roma kultúra gyöngyszemeit.

IRODALOM

- Lisko I.–Havas G.–Kemény I. (2002): *Cigánygyerekek az általános iskolában*. Budapest: Új Mandátum–Oktatókutató Intézet.
- Stewart, M. (1994): *Daltesztvérek*. Budapest: T-Twins/MTA Szociológiai Intézet: Max Weber Alapítvány.
- Williams, P. (2005): *Cigány házasság*. Budapest: L’Harmattan.

¹ Lásd: *Kritika*, 1995/2: 31–34.